

פרק ז

פרק זה, האחרון במסכת, פותח בתיאור השתחוויית הכהנים בהיכל לאחר סיום העבודות בו, ולאחר מכן בהקרבת איברי התמיד על המזבח ובניסוך היין, שנעשה בליווי נגינתם ושירתם של הלויים. בתוך תיאורים אלה מודגש ביותר אופן עשיית עבודות אלה כאשר הכהן הגדול השתתף בהן.

משנה א

משנה זו מתארת את מנהג הכהנים להיכנס ולהשתחוות בהיכל לאחר הקטרת הקטורת.

בזמן שפִּהֵן גְּדוֹל נִכְנָס לְהִשְׁתַּחֲוֹת –

שְׁלֹשָׁה כהנים אוֹחֲזִין בּוֹ: אֶחָד אוֹחֵז בִּיד יְמִינוֹ, וְאֶחָד אוֹחֵז בִּיד שְׂמאלוֹ, וְאֶחָד אוֹחֵז בְּאַבְנֵי הַטּוֹבוֹת, אבני הַשּׁוֹהֵם שֶׁעַל כְּתֹפֹת הָאֶפֶד, כְּדִי לְתַמּוֹךְ בְּכֶהֱן כִּשְׁהוּא מִשְׁתַּחֲוִה וְכִשְׁהוּא קָם.

וְכִיּוֹן שֶׁשָּׁמַע הַמְּמוֹנֶה אֶת קוֹל רִגְלָיו שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַהֵיכָל, לֵאחֹר שֶׁהִשְׁתַּחֲוּהוּ, הַגְּבִיָּה לֹא אֶת הַפְּרוּכֹת הַתְּלוּיָה בְּפִתַח הַהֵיכָל, כְּדִי שִׁיֵּצֵא מִשָּׁם.

ולאחר מכן, נִכְנָס הַמְּמוֹנֶה וְהִשְׁתַּחֲוָה, וְיֵצֵא.

ואחר כך נִכְנָסוּ שָׂרֵי אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, וְהִשְׁתַּחֲוּוּ, וְיֵצְאוּ.

שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִין בּוֹ:
אֶחָד בְּיְמִינוֹ, וְאֶחָד בְּשְׂמאלוֹ,
וְאֶחָד בְּאַבְנֵי טוֹבוֹת.

וְכִיּוֹן שֶׁשָּׁמַע הַמְּמוֹנֶה קוֹל רִגְלָיו
שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא –
הַגְּבִיָּה לֹא אֶת הַפְּרוּכֹת.

נִכְנָס, וְהִשְׁתַּחֲוָה, וְיֵצֵא.

וְנִכְנָסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים,
וְהִשְׁתַּחֲוּוּ, וְיֵצְאוּ.

הרחבות

הגדול מן ההיכל לאחר שהשתחווה (ראו רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ה ה"א). ולפירוש זה, האמור בהמשך: "נכנס והשתחוה ויצא" מדבר על הממונה שהגביה את הפרוכת, שנכנס מיד לאחר יציאת הכהן הגדול, לפני כניסת שאר הכהנים (גר"א). אמנם, יש שפירשו, שהמשנה עוסקת בכניסתו של הכהן הגדול להיכל, ומה שנאמר "שהוא יוצא" כוונתו, שהוא יוצא מן המקום שבו היה כדי ללכת אל ההיכל (תוי"ט, הון עשיר). ויש נוסחות עתיקות של המשנה שהמילה "נכנס" אינה מצויה בהם.

הגביה לו את הפרוכת

ביארנו כפי שכתב הרא"ש, שהפרוכת האמורה כאן היא הפרוכת שבפתח ההיכל. אך יש שפירשו, שהכוונה לפרוכת שהייתה על פתח האולם (רע"ב ועוד. ראו מידות פ"ב מ"ג). וטעם הדבר שהגביה לו רק ביציאתו הוא, שאז היה הכהן הגדול פוסע לאחור, והיה לו קשה לכוון את פסיעותיו ולדחוק את הפרוכת (גר"א). או שבדרך כלל היה הפתח פתוח לצורך כניסה ויציאה של הכהנים, אך בכהן גדול, לאחר שנכנס, היו משלשלים אותה לכבודו, שיהיה בהיכל לבדו, ולפיכך היה צריך להרימה כאשר יצא החוצה (תוי"ט).

בזמן שכהן גדול נכנס להשתחות

הרא"ש הסביר, שמדובר במנהג להיכנס ולהשתחוות בהיכל בכל יום לאחר ההקטרה. וכל כהן שהיה נכנס להקטיר היה משתחוה לאחר ההקטרה, וכאן מתואר, כיצד היו נוהגים, כאשר הכהן הגדול היה מקטיר (ראב"ד). ואף שאסור להיכנס להיכל אלא לצורך עבודה, כפי שלמדו מן הכתוב: "וְאֵל יבֹא בְּכָל יְתַאֲלֵק הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא טז, ב), ההשתחויה עצמה היא כעבודה שמוותר להיכנס להיכל בשבילה (ראו רמב"ם הלכות ביאת מקדש פ"ב ה"ד), או שהיא מותרת בגמר העבודה (ראו סמ"ג מצוות לא תעשה שג).

ומכל מקום, המשנה מלמדת, שבעת שהיה משתחוה, היה נכנס להשתחוות לבדו, ושלושה כהנים היו אוחזים בו בעת ההשתחויה מפני כבודו, וכדי לסייעו (שהייתה נעשית בהשתטחות על הארץ בפישוט ידיים ורגליים), ואף מגביהים לו את הפרוכת ביציאתו.

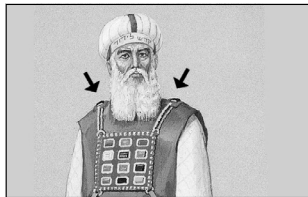
הממונה

ראו לעיל פ"ב מ"א.

שהוא יוצא הגביה לו את הפרוכת וכו'

פירשנו כפי סדר המשנה, שמדובר ביציאת הכהן

אבנים טובות

מימין:
אבני השוהם
שעל כתפות
האפור

משנה ב

בסוף המשנה הקודמת שנינו, שלאחר הקטרת הקטורת, היו הכהנים נכנסים להשתחוות בהיכל. ומשנה זו מתארת את ברכת הכהנים שהייתה נעשית לאחר מכן.

בְּאוֹרְוֵם וְעַמְדוֹתָם עַל מַעְלֹת הָאוֹלָם.
עַל מַעְלֹת (מדרגות) הָאוֹלָם.

ואופן עמידתם כך הוא: **עַמְדוֹת הָרְאשׁוֹנִים**, חמשת הכהנים שעבדו בהיכל, **לְדָרוֹם** שאר **אַחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים**, שיצאו מההיכל והצטרפו אליהם, ו**חֲמִשָּׁה פְּלִים בְּיָדָם**, כל אחד כפי עבודתו: **הַטָּנִי**, ששימש לדישון המזבח הפנימי, **בְּיַד אֶחָד, וְהַכֹּז**, ששימש לדישון המנורה, **בְּיַד אֶחָד, וְהַמִּחְתָּה**, שבה הכניסו את הגחלים, **בְּיַד אֶחָד**, בידי הזוכה במחתה. **וְהַבִּזָּן**, שבו הכניסו את הקטורת להיכל, **בְּיַד אֶחָד**, מקטיר הקטורת, **וְהַכֹּף**, שבה נתנו את הבזן, **וְכִסּוּיָהּ** של הכף **בְּיַד אֶחָד**, אוהבו של המקטיר, שנכנס להיכל לסייע לו.

וּבְרַכּוּ אֶת הַכֹּהֲנִים הַעוֹמְדִים עַל מַעְלֹת הָאוֹלָם אֶת הָעֵם בְּרַכָּה אַחַת, והיא ברכת כהנים שאומרים בכל יום מחוץ למקדש.

אֶלֶּא שְׁבַמְדִּינָה (מחוץ למקדש) **אוֹמְרִים אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת**, שכל פסוק נחשב ברכה בפני עצמו, ועונים "אמן" לאחר כל פסוק, **וּבִמְקֻדֶשׁ - בְּרַכָּה אַחַת**, ששלושת הפסוקים נאמרים ברצף, ואין מפסיקים ביניהם.

אגב כך מביאים הבדלים נוספים: **בִּמְקֻדֶשׁ הִיוּ אוֹמְרִים אֶת שֵׁם הַשָּׁם** שבברכה **כְּתָבוּ**, כפי שנכתב בתורה (י-ה-ו-ה), **וּבִמְדִינָה כְּכַנּוּיָו**, כפי שקוראים אותה (א-דני).

והבדל נוסף: **בִּמְדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים** (מגביהים) **אֶת כַּפֵּיהֶם** כאשר **יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כְּתַפּוֹתֵיהֶם** (בגובה הכתפיים), **וּבִמְקֻדֶשׁ הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶם עַל גְּבִי רִאשֵׁיהֶן** (למעלה מהראש), **חוּץ מִכֵּהֶן גְּדוּל**, שאף במקדש **אִין מְגַבִּיָּה אֶת יְדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ** הנתון על מצחו.

בְּאוֹרְוֵם וְעַמְדוֹתָם עַל מַעְלֹת הָאוֹלָם.

עַמְדוֹת הָרְאשׁוֹנִים לְדָרוֹם אַחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים, וְחֲמִשָּׁה פְּלִים בְּיָדָם:
הַטָּנִי בְּיַד אֶחָד, וְהַכֹּז בְּיַד אֶחָד,
וְהַמִּחְתָּה בְּיַד אֶחָד, וְהַבִּזָּן בְּיַד אֶחָד, וְכִפּוֹתָהּ בְּיַד אֶחָד.

וּבְרַכּוּ אֶת הָעֵם בְּרַכָּה אַחַת.

אֶלֶּא שְׁבַמְדִּינָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבִמְקֻדֶשׁ בְּרַכָּה אַחַת.

בִּמְקֻדֶשׁ הִיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשָּׁם כְּכַתְּבוּ, וּבִמְדִינָה - כְּכַנּוּיָו.

בִּמְדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶם יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כְּתַפּוֹתֵיהֶם, וּבִמְקֻדֶשׁ - עַל גְּבִי רִאשֵׁיהֶן. חוּץ מִכֵּהֶן גְּדוּל, שְׁאִין מְגַבִּיָּה אֶת יְדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ.

רבי יהודה אומר: אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ, שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" (ויקרא ט, כב), הרי שאהרן, שהיה כהן גדול, הגביה (נשא) את ידיו. ואין הלכה כמותו.

רבי יהודה אומר: אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ, שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם".

הרחבות

במקדש היו אומרים את השם ככתבו וכו'
 מן הפסוק: "זֶה שְׁמִי לְעֵלִים זֶה זְכָרִי לְדֹר דֹּר" (שמות ג'טו) למדו, ששם ה' הנזכר (היינו הנאמר בפה) אינו זהה לשם ה' הנכתב (בבלי פסחים גא). ואולם, במקדש רשאים לומר את השם המפורש ככתבו, כפי שלמדו בבבליא (בבלי סוטה לחא), מהפסוק: "הַמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'... לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שָׁם" (דברים יב, ה). ויש שלמדוהו מהפסוק: "כָּל הַמְקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֵּר אֶת שְׁמִי אָבֹא אֵלַיךְ וּבְרַכְתֶּיךָ" (שמות כבא). כלומר במקום אשר יבחר ה' לברך את ישראל (במקדש) יזכר שמו המפורש.

הכהנים נושאים את כפיהם וכו'
 דין זה, שהכהנים מרימים את ידיהם בשעה שהם מברכים ברכת כהנים, נלמד בבבלי (סוטה לחא) מן הפסוק שנאמר בחנוכת המשכן: "וַיִּשָּׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם" (ויקרא ט, כב). וראו להלן). ובמקדש, שהזכירו את השם המפורש, ושרתה השכינה על גבי ידיהם, היו מגביהים את ידיהם למעלה מראשם, שלא יהיה גבוה מן השכינה (מלבד הכהן הגדול, שאינו מגביה ידיו מעל הציץ, מפני ששם ה' חקוק עליו). אבל במדינה, שאין השכינה שורה עליהם, נושאים כפיהם כנגד גובה כתפיהם (ראב"ד, רא"ש ועוד).

באו ועמדו וכו'
 פירושו, שמדובר כאן על הכהנים שבסיום העבודות נכנסו להיכל להשתחוות, וכשיצאו מן ההיכל, נעמדו על מדרגות האולם (שיטה לרשב"י ועוד). ולדעת הרא"ש, מדובר בשלושת הכהנים שעסקו בקטורת: הזוכה במתנה, מקטיר הקטורת ואוהבו שהחזיק לו את הכף, שיצאו מן ההיכל למדרגות האולם והצטרפו לשני הכהנים הראשונים שעבדו בהיכל - מדישן המזבח הפנימי ומדישן המנורה.

והבן ביד אחד וכף וכסויה ביד אחד
 פירושו כדברי השיטה לרשב"י, ש"הבן" היה בידי מקטיר הקטורת, והכף וכסויה היו בידי אוהבו. ובתפארת ישראל כתב, שיתכן להפך, שהבן היה בידי אוהבו של המקטיר, והכף וכסויה היו בידי המקטיר.

וברכו את העם ברכה אחת
 הכהנים מצויים לברך את העם בכל יום, שנאמר: "כֹּה תְבַרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לְהֵם" (במדבר ו, כג). וכפי ששינו כאן, במקדש הייתה ברכת הכהנים משולבת בתוך העבודות. ובשאר המקומות מברכים בחזרת הש"ץ שבתפילות שחרית ומוסף לאחר ברכת הודאה (ראו תענית פ"ד מ"א, ובבלי מגילה יחא).

וברכו את העם... במדינה

מימין:
 באיור נראה
 מנח יד הכהנים
 והכהן הגדול,
 והכהנים
 הנושאים את
 הכלים

וברכו את העם... במקדש

משנה ג

המשנה עוסקת בהקרבת איברי התמיד על אש המזבח, ובניסוח היין ושירת הלויים שנעשו אחר כך.

בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר, היה עולה בכבש והסגן בימינו. הגיע למחצית הכבש – אחז הסגן בימינו והעלהו. הכבש.

כאמור לעיל (פ"ד מ"ג), זכו מספר כהנים בהעלאת איברי התמיד לכבש, וכשהכהן הגדול עומד בראש הכבש, מושיטים לו אותם כהנים את האיברים שהעלו קודם לכבש באופן זה:

הושיט לו הכהן הראשון הראש והרגל של הקרבן, וסמך הכהן הגדול עליהם את ידיו, וזרקן מראש הכבש לאש מזבח. לאחר מכן, הושיט הכהן השני לכהן הראשון את שתי הידים (הרגלים הקדמיות) של הקרבן, והראשון נותנו לכהן גדול, וסמך עליהם וזרקן. נשטט (עזב) הכהן השני והלך לו, והכהן הראשון נשאר במקומו. וכך היו מושיטין לו, לכהן הראשון, שאר כל האיברים, ונותן לכהן הגדול, והוא סמך עליהם וזרקן. ובזמן שהוא (הכהן הגדול) רוצה, הוא סמך על איברי הקרבן, ואחרים זרקן.

הושיט לו הראשון הראש והרגל, וסמך עליהם וזרקן. הושיט השני לראשון שתי הידים, נותנו לכהן גדול, וסמך עליהם וזרקן. נשטט השני והלך לו. וכך היו מושיטין לו שאר כל האיברים, והוא סמך עליהן וזרקן. ובזמן שהוא רוצה – הוא סמך ואחרים זרקן.

לאחר הקטרת איברי התמיד, פונה הכהן הגדול לניסוח היין על גבי הקרן הדרומית מערבית של המזבח.

בא לו הכהן הגדול, להקיף את המזבח כדי להגיע לפינה המערבית דרומית שבה מנסכים את היין. מהיכן הוא מתחיל? מקרן (פינה) דרומית מזרחית, שכאשר הוא עולה בכבש שברום המזבח, היא לצד ימין שלו, ומשם ממשיך לקרן מזרחית צפונית, משם לקרן צפונית מערבית, ומשם מגיע לקרן מערבית דרומית.

בא לו להקיף את המזבח. מהיכן הוא מתחיל? מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית.

כשהגיע לשם, נתנו לו יין לנסך.

נתנו לו יין לנסך.

בעת ניסוך היין בראש המזבח, היו הלויים שרים ומנגנים, ומתארים דבר זה.

הִסְגָּן עוֹמֵד עַל הַקֶּרֶן, מעין 'קובייה' פיגת המזבח, סמוך לכהן הגדול, וְהַסּוֹדְרִים (מעין מטפחות גדולות) בְּיָדוֹ, מוכנים להנפה. וְשְׁנֵי כַהֲנִים עוֹמְדִים עַל שְׁלֹחַן הַחֻלְבִּים, שממערב לכבש, שולחן שיש המיועד להניח עליו את אמורי הקרבנות לפני הקרבנות, וְשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת שֶׁל כֶּסֶף בְּיָדָם.

תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ (תקיעה, תרועה ותקיעה) בחצוצרות, לקבץ את הלויים שיהיו מוכנים לשיר. לאחר מכן, בָּאוּ הַתּוֹקְעִים וְעִמְדוּ אֶצֶל בֶּן אֲרָזָא, הממונה על המנגנים בכלים, אֶחָד מִיְמִינוֹ וְאֶחָד מִשְׂמָאלוֹ.

שָׁחָה לְנֶסֶךְ - והניף הִסְגָּן הַנִּיף הִסְגָּן בְּסוֹדְרָיו, לסמן שיש להתחיל בשירה, וְהִקִּישׁ בֶּן אֲרָזָא בְּצִלְצֵל (מצלתיים), וְדָבְרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר, מזמור תהלים השייך לאותו יום מימות השבוע.

וכל שיר היה מחולק לשלושה חלקים ("פרקים"), ובכל פעם כאשר הגיעו לְפָרֶק, לסופו - תִּקְעוּ הַכַּהֲנִים, וְהִשְׁתַּחֲוּוּ הַעָם הנמצאים בעזרה. עַל כָּל פָּרֶק מִפְרָקֵי הַשִּׁיר - תִּקְיעָה (סדר תקיעות, כאמור לעיל), וְעַל כָּל תִּקְיעָה - הִשְׁתַּחֲוִיָּה.

ומסכמים את המסכת: זֶה הוּא סֵדֶר הַתְּמִיד וְלַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ, יְהִי רְצוֹן שְׂיִבְנָה בְּמַהֲרָה בְּיְמֵינוּ, אָמֵן.

הִסְגָּן עוֹמֵד עַל הַקֶּרֶן
וְהַסּוֹדְרִים בְּיָדוֹ, וְשְׁנֵי כַהֲנִים
עוֹמְדִים עַל שְׁלֹחַן הַחֻלְבִּים
וְשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת שֶׁל כֶּסֶף בְּיָדָם.

תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ.
בָּאוּ וְעִמְדוּ אֶצֶל בֶּן אֲרָזָא,
אֶחָד מִיְמֵינוּ וְאֶחָד מִשְׂמָאלוֹ.

שָׁחָה לְנֶסֶךְ - וְהִנִּיף הִסְגָּן
בְּסוֹדְרָיו, וְהִקִּישׁ בֶּן אֲרָזָא
בְּצִלְצֵל, וְדָבְרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר.

הִגִּיעוּ לְפָרֶק - תִּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲוּוּ
הָעָם. עַל כָּל פָּרֶק - תִּקְיעָה,
וְעַל כָּל תִּקְיעָה - הִשְׁתַּחֲוִיָּה.

זֶה הוּא סֵדֶר הַתְּמִיד לַעֲבוֹדַת
בֵּית אֱלֹהֵינוּ, יְהִי רְצוֹן שְׂיִבְנָה
בְּמַהֲרָה בְּיְמֵינוּ, אָמֵן.

הרחבות

הראשונים דברו זה. יש שפירש, שגם משנתנו שניה כפי הסדר, שבכל יום הקרבת האיברים נעשתה לאחר ברכת הכהנים (ראב"ד). ויש סבורים, שהקרבת האיברים נעשתה מיד לאחר הקטרת הקטורת ודישון המנורה, ורק לאחר מכן הייתה ברכת כהנים (רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"ו ה"ה, וראו בגר"א).

הגיע למחצית הכבש אחו הסגן בימיו
יש שביארו, שטעם הדבר הוא כדי לסייע לכהן
הגדול, לאחר שהתיגע קצת בעליית החלק הראשון

בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר
הכהן הגדול אינו צריך להשתתף בפיס, אלא רשאי
לעבוד בכל יום, בכל אחת מן העבודות שבמקדש,
כפי רצונו (ראו יומא פ"א מ"ב ורמב"ם הלכות כלי
המקדש פ"ה ה"ב). והמשנה מתארת, כיצד התנהלה
הקרבת איברי התמיד כשהכהן הגדול הקריבם.

להקטיר
המשנה שמבארת את סדר העבודות במקדש לא
זכירה מתי היו מקריבים את איברי התמיד. ונחלקו

עומד מחוץ למזבח, על ראש הכבש (בבלי זבחים סבב).

הושיט השני לראשו... נותנן לכהן גדול

טעם הדבר ששאר הכהנים לא היו מעבירים בעצמם את האיברים לכהן הגדול אלא דרך הכהן הראשון הוא, מפני שבאופן זה מודגש כבודו של הכהן הגדול (רא"ש ועוד), ובדומה למתואר במקום אחר (יומא פ"ז מ"א) על אופן העברת ספר התורה לכהן הגדול ביום הכיפורים (תוי"ט, וראו עוד בתפארת ישראל).

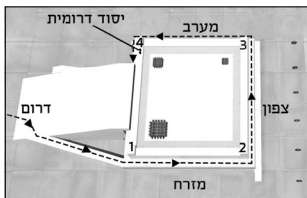
בא לו להקיף... מערבית דרומית נתנו לו לנסך

את יין הניסוך היו נותנים לתוך אחד משני הספלים שהיו בראש המזבח על ידי הקרן המערבית דרומית, ומשם היה נשפך למחילת ניקוח של יינות נסכים (הנקראת "שית"), שהייתה תחת המזבח בקרבת הקרן המערבית דרומית (ראו סוכה פ"ד מ"ט ומעילה פ"ג מ"ג).

וכרגיל היו הכהנים שעלו לנסך את היין פונים לצד שמאל, נגד כיוון ההליכה הרגיל, מחשש שאם יקיפו את כל המזבח עם היין בידם - הוא יספוג את עשן אש המערכה. אך כאן, שהכהן הגדול לא החזיק את היין בידיו, אלא היו מגישים לו את היין כשהגיע לקרן המערבית דרומית - היה מקיף את כל המזבח בכיוון הרגיל, בפנייה לימין תחילה (זבחים פ"ו מ"ג, ובבלי שם סד, א-ב).

הסגן עומד על הקרן

פירשנו כדברי השיטה לרשב"י (וכן משמע ברא"ש), שהסגן עמד על גבי הבליטה שהייתה על קצה בא לו להקיף את המזבח

(רא"ש, רע"ב). והגר"א ביאר, שהוא, מפני ששם היו מונחים איברי הקרבן, ומשם מתחילה מצוות העלאת האיברים אל המזבח, ואחיות הסגן בימינו נעדה לציין זאת.

הושיט לו הראשון

פירשנו, שהכוונה לכהנים שהוליכו קודם לכן את איברי קרבן התמיד אל הכבש. ופירוש זה הוא כדעת רבי אליעזר בן יעקב (לעיל פ"ה מ"ב), שהכהנים שזכו בהולכת האיברים לכבש הם שמעלים אותם אחר כך אל המזבח. אלא שכאשר הכהן הגדול רוצה להקטיר - היו מגישים לו את האיברים שיקטירם (תפארת ישראל). או שהוא כדעת התנא של המשנה שם, שמדובר בכהנים אחרים, שהיו עושים פיס רביעי (תוספות ישנים יומא כו,א).

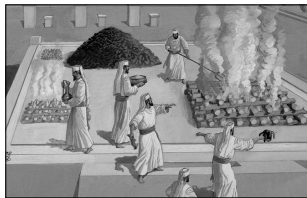
וסמך עליהם

כרגיל, הסמיכה על הקרבנות נעשית קודם לשחיטתם, ולא הייתה במקדש סמיכה לאחר שחיטת הקרבן (ראו מנחות פ"ט מ"ט). והסמיכה שהייתה כאן על איברי התמיד השחוטים נעשתה רק במקרים שבהם הקריבם הכהן הגדול, משום כבודו (בבלי מנחות צד,א).

זורקן

מן הפסוק: "וְעִשִּׂיתְ עֲלֵתֶיךָ הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים יב, כז) למדו, שכשם שזורק הדם עומד מחוץ למזבח, על רצפת העזרה, זורק את הדם למזבח - כך גם הקרבת האיברים נעשית על ידי זריקה אל האש, כאשר המקריב

זורקן

זריקת איברי הקרבן מהכבש למזבח

סגן

היה שני בחשיבותו לכהן הגדול (ראו ירמיה נבדכ, ויומא פ"ז מ"א), וכנראה היה אחראי על עבודות הכהנים במקדש. התנא רבי חנינא סגן הכהנים שימש

המילה "סגן" מופיעה במקרא במשמעות 'מושל', 'צ'יג' (חזקאל כגו). מקור המילה מאכדית - šaknu, 'מושל', ומשם הגיעה לעברית דרך הארמית. הסגן

הרחבות

ה' אֱלֹהֵינוּ" (דברים יח, ז), למדו, שהלוויים משרתים בשירות שיש בו הזכרת שם ה', והוא שירת הלוויים. ולמדו מן הפסוק: "ותאמרו להם הַגִּזְן הַהַדְלָתִי אֶת תִּירוּשֵׁי הַמִּשְׁמַח אֱלֹהִים..." (שופטים ט, ג), ששירה זו נאמרת על ניסוך היין (תלמוד ערכין יא, א).
 השירה הייתה נאמרת בעת הקרבת התמיד, וכן בעת הקרבת קרבן מוסף, ובמהלכה היו הכהנים תוקעים בחצוצרות. על כל שיר היו תוקעים שלושה סדרים של תקיעה, תרועה, תקיעה - סך הכול תשע תקיעות בכל קרבן (סוכה פ"ה מ"ה). ומסדר המשנה כאן משמע, שהתקיעות היו בסוף כל פרק (שיטה לרשב"י, רע"ב). ויש שכתבו, שהתקיעות היו בתחילת כל פרק (תוספות סוכה נד, א, וראו תו"ט).

זה הוא סדר התמיד

מלשון זו למדו בתלמוד הבבלי (סנהדרין מט, ב), שהסדר השני במסכתנו הוא סדר עבודת התמיד לכתחילה (אך לא לעכב, ואם שינו מן הסדר - העבודה כשרה). וכפי שהערגו לעיל (אורח ההלכה פ"ג מ"ט ופ"ו מ"א, ראו שם), סדר המסכת הוא כשיטת התנא אבא שאול.

וכיוצא בזה היה גם סדר הקרבת התמיד בבין הערבים, אלא שבו דחו את הקטרת הקטורת עד לאחר הקרבת איברי התמיד (ראו יומא פ"ג מ"ה), ולא קיימו בו פייסות (ראו אורח ההלכה לעיל פ"ג מ"א), וכן לא תרמו בו תרומת הדשן ולא סידרו מחדש את מערכות המזבח (רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"ו ה"א). וכפי שהערגו, לדברי רוב הראשונים, גם היו מדליקים בבין הערבים את הנרות שהטיבו בבוקר.

הסגן עומד... השתחווה

- א. יין לנסך
- ב. הסגן עומד על הקרן
- ג. אחד מימינו ואחד משמאלו
- ד. הקיש בן ארזא בצלצל
- ה. והשתחוו העם

המזבח, שהייתה באורך, ברוחב ובגובה אמה (כחצי מטר). וייתכן לפרש, שהסגן לא עמד על גבי בליטת הקרן עצמה אלא סמוך אליה. ולפירוש זה, משמעות המילה "צל" היא 'בסמוך'. ומכל מקום, היה עומד סמוך לכהן הגדול, במקום בולט שממנו אפשר לראותו מניף בסודרים. והנפה זו בסודרים הייתה נעשית בכל יום, אף כאשר כהן הדייט היה מנסך את היין, בין שהסגן היה המניף, ובין שהיה זה כהן אחר (ראו רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"ו ה"ו, ובפירושי הראב"ד תפארת ישראל).

עומדים על שלחן החלבים

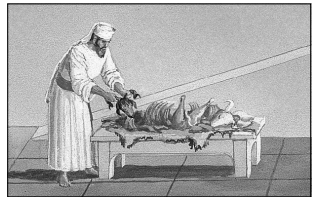
ממערב לכבש היו שני שולחנות - שולחן כסף שעליו נותנים את כלי השרת, ושולחן שיש שעליו נותנים את איברי הקרבן לפני שמקריבים אותם למזבח (שקלים פ"ו מ"ד). ופירשנו כדברי רבים מהמפרשים, שהכהנים עמדו על שולחן זה ממש, כיוון שהוא גבוה. ויש שהבינו גם כאן, שעמדו ליד שולחן החלבים ולא עליו ממש.

באו ועמדו אצל בן ארזא

זהו שמו של הממונה על המנגנים במקדש, שבעצמו ניגן בצלצל (שקלים פ"ה מ"א). וראו רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ז ה"ה). וכיוון שהיה החשוב שבמנגנים, עמדו שני הכהנים התוקעים לצדו (ראב"י). ועוד, מפני שקולו של הצלצל שימש אות לפתיחת השירה.

ודברו הליים בשיר וכו'

ממדרש הפסוק שנאמר על הלוויים: "וְשִׁירַת בְּשֵׁם שׁוֹלַחַן הַחֲלָבִים

בתפקיד זה בשנים הסמוכות לחורבן, ולפי עדותו, הסגן היה ממלא מקום הכהן הגדול ביום הכיפורים, כאשר נמצא בו פסול (תוספתא יומא א, ד).

משנה ד

בכל יום מימי השבוע שרו הלויים מזמור אחר מתהלים בשעת ניסוך היין, והמשנה מפרטת מהם המזמורים ששרו הלויים בכל יום.

השיר שהיו הלויים אומרים במקדש.

השיר שהיו הלויים
אומרים במקדש.

ביום הראשון היו אומרים: "לְדָוִד מְזֻמָּר לְה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תִּבְּל וַיֹּשְׁבֵי בָהּ" (מזמור כד).

ביום הראשון היו אומרים: "לְה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תִּבְּל וַיֹּשְׁבֵי בָהּ".

ביום השני היו אומרים: "שִׁיר מְזֻמָּר לְבְנֵי קִנְחָן. גְּדוּל ה' וּמְהוּלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קְדִשׁוֹ" (מזמור מח).

בשני היו אומרים:
"גְּדוּל ה' וּמְהוּלָּל מְאֹד
בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קְדִשׁוֹ".

ביום השלישי היו אומרים: "מְזֻמָּר לְאַסָּף אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט" (מזמור פב).

בשלישי היו אומרים: "אֱלֹהִים נֹצֵב
בְּעֵדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט".

ביום הרביעי היו אומרים: "אֵל נִקְמוֹת ה' אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ וְגוֹ" (מזמור צד).

ברביעי היו אומרים: "אֵל נִקְמוֹת ה'
אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ וְגוֹ".

ביום החמישי היו אומרים: "לְמִנְצַחַח עַל הַגְּתִית לְאַסָּף הַרְנִינוּ לְאֱלֹהִים עֲזָנוּ הַרְעִינוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב" (מזמור פא).

בחמישי היו אומרים:
"הַרְנִינוּ לְאֱלֹהִים עֲזָנוּ,
הַרְעִינוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב".

ביום השישי היו אומרים: "ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבֶשׁ לְבֶשׂ ה' עוֹ הַתְּאֵזֵר אֶף תִּכְּוֶן תִּבְּל בַּל תִּמְוֹט" (מזמור צג).

בשישי היו אומרים:
"ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבֶשׂ וְגוֹ".

בשבת היו אומרים "מְזֻמָּר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת" (מזמור צב) - זהו מזמור שיר לעתיד לבא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

בשבת היו אומרים:
"מְזֻמָּר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת" -
מְזֻמָּר שִׁיר לְעֵתִיד לְבֹא,
לְיוֹם שְׂכֹלוֹ שַׁבַּת מְנוּחָה לְחַיֵּי
הָעוֹלָמִים.

הרחבות

של העולם לפני המבול, שבו הייתה הארץ במלואה, והיה להם כל טוב בכל דבר. ובאלף השני, "גְדוֹל ה' ומהולל מאד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קִדְשׁוֹ", מפני שבו נבחר הר המוריה, וכן כיוצא בזה.

שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד וכו'

המשנה מדגישה, שאמירת "מְזֻמָּר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת" כיוונה לעתיד לבוא, אף לשיטת רבי עקיבא (ראו לעיל), מפני שבאלף השביעי עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות שבתה ומנוחה בעולם. אמנם, יש מן התנאים שחולק על משנתנו, ולדעתו, גם המזמור של שבת נאמר כנגד ימי הבריאה, ועוסק בשביתתו של הבורא ממלאכתו (ראו בבלי ראש השנה לא, ב). וראו עוד להלן.

לחיי העולמים

יש שגרסו: "לחיי העולמים", והיינו הקב"ה, המחיה את העולם כולו (וראו תו"ט). והגר"א כתב, ש"יום שכולו שבת ומנוחה" הוא לעתיד לבוא, ו"לחיי העולמים" הוא לאחר תחיית המתים. ויש שלא גרסו מן המילה "ומנוחה" ואילך, ולדבריהם, המשנה מסתיימת במילים: "ליום שכולו שבת" (ראו בבאר שבע).

השיר שהיו הלוים אומרים במקדש וכו'
בנוסף למזמורים השנויים במשנה, שהיו נאמרים בכל יום מימי החול, היו מזמורים מיוחדים שנאמרו עם קרבנות המוסף בשבת, בראשי חודשים ובמועדים, כפי המפורט במקומות נוספים (ראו ראש השנה פ"ד מ"ד ובבלי שם, בבלי סוכה נה, א, ומסכת סופרים פ"ח).

ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ וכו'

בתלמוד (בבלי ראש השנה לא, א) הובאה ברייתא בשם רבי עקיבא, המסבירה, שמזמורים אלה נאמרים כנגד ששת ימי הבריאה, וכגון שביום הראשון, שהתחיל לברוא את העולם, אומרים: "לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", שעדיין הוא שולט בעולמו, וביום השני, ש"חילק את מעשיו (בעשיית הרקיע) ומלך עליהם" אף בעולמות התחתונים, אומרים: "גְדוֹל ה' ומהולל מאד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קִדְשׁוֹ", וכן כיוצא בזה בשאר הימים (ראו שם, ובמפרשים).

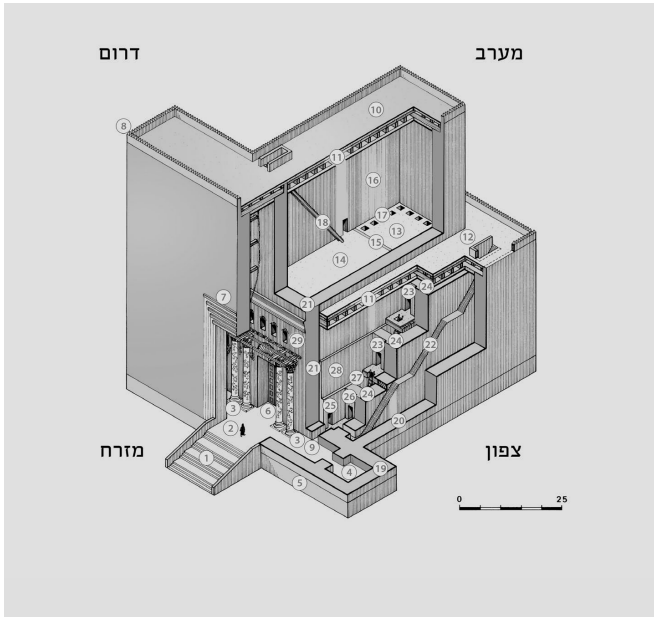
והגר"א הביא, בשם הזוהר, שמזמורים אלו נאמרו כנגד שנות העולם – כל מזמור כנגד אלף שנים, שהם "יְוֹמוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה (על פי התלים צ, ד): ביום הראשון "לֵה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" כנגד האלף הראשון

השיר שהיו הלוים אומרים במקדש

פסק הרמ"א (שולחן ערוך אורח חיים קלב, ב), וכן נוהגים למעשה בקהילות ישראל השונות. בשבת ויום טוב נוהגים להוסיף באמירת "אין כאלהינו" ופיטום הקטורת את המשנה כלשונה, כדי לסיים את התפילה מתוך דברי תודה (ראו מגן אברהם שם).

בסדר רב עמרם וכן בטור (אורח חיים קלג) משמע, שכחלק מסדר אמירת "אין כאלהינו" ו"פיטום הקטורת", אומרים גם משנה זו כלשונה. ובסדר התפילה של הרמב"ם כתב, שאומרים בכל יום את כל השיר שהיו הלוויים אומרים בבית המקדש, וכן

ההיכל – תרשים חתך

דרום

מערב

מזרח

צפון

0 25

- 15. ראשי פספים להבדיל העלייה בין הקודש וקודש הקודשים
- 16. עלייה
- 17. לולים מהעלייה לקודש הקודשים
- 18. כלונסאות מן העלייה לגג העלייה
- 19. כותל האולם
- 20. כותל המסיבה
- 21. כותל ההיכל
- 22. המסיבה
- 23. תאים
- 24. כותל התאים
- 25. פתח מהתא להיכל
- 26. פתח מתא לתא שלצידו
- 27. פתח מתא לתא שמעליו
- 28. רובד
- 29. חלונות ההיכל והעטרות

- 1. מדרגות האולם
- 2. פתח האולם
- 3. האולם
- 4. בית החליפות
- 5. האוטם
- 6. פתח ההיכל
- 7. מלתראות
- 8. כלה עורב
- 9. פשפש
- 10. גג העלייה
- 11. כיוור, בית דילפה, תקרה, מעזיבה
- 12. גג התאים
- 13. גג קודש הקודשים
- 14. גג הקודש